

Національна академія наук України
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ

Презентація до звіту

з фундаментальної науково-дослідної роботи

МОДЕЛІ ОЦІНКИ НЕРІВНОМІРНОСТІ ТА ЦИКЛІЧНОЇ ДИНАМІКИ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ

Харків, 2012

Мета дослідження

розробка комплексу моделей управління розвитком територій, використання якого дозволяє значно підвищити якість управлінських рішень щодо забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Завдання:

- розробка загальної концепції та обґрунтування модельного базису оцінки та аналізу соціально-економічного розвитку регіонів;
- розробка моделей визначення соціально-економічної диференціації регіонів;
- розробка моделей кількісної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів;
- розробка концепції комплексної системи прогнозування нелінійної економічної динаміки регіону;
- розробка моделей прогнозування макроекономічних індикаторів з урахуванням циклоформуєчих факторів;
- розробка концептуальних положень системи фінансового управління регіоном;
- розробка фінансової регіональної політики.

Зміст

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НЕРІВНОМІРНОСТІ ТА ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

- 1.1. Нерівномірність і циклічність як основні детермінанти розвитку сучасних економічних систем
- 1.2. Аналіз і оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України та РФ
- 1.3. Теорія конвергенції в аналізі нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів

РОЗДІЛ 2. ПРОГНОЗУВАННЯ ЦИКЛІЧНОЇ ДИНАМІКИ ТЕРИТОРІЙ

- 2.1. Основні етапи методики прогнозування циклічної динаміки територій
- 2.2. Моделі прогнозування циклічної динаміки обсягу промислової продукції України
- 2.3. Аналіз резонансних явищ в циклічній динаміці макроекономічних індикаторів
- 2.4. Прогнозування основних циклоутворюючих факторів економічного розвитку регіонів

РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЮВАННЯ КРИЗОВОЇ ДИНАМІКИ ТЕРИТОРІЙ

- 3.1. Особливості використання прихованої марківської моделі для оцінки циклічності розвитку економічної системи
- 3.2. Прогнозування фаз циклу розвитку економіки України на основі прихованої марківської моделі
- 3.3. Моделі теорії катастроф в аналізі динаміки розвитку економічних криз

РОЗДІЛ 4. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ПОДАТКОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

- 4.1. Вирівнювання диспропорцій територіального розвитку на основі податкових важелів
- 4.2. Системно-динамічне моделювання фінансових потоків соціально-економічних систем
- 4.3. Моделі вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів на базі ефекту Лаффера

РОЗДІЛ 5. СЦЕНАРНІ МОДЕЛІ В УПРАВЛІННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

- 5.1. Моделі фінансового регулювання в системах регіонального управління
- 5.2. Імітаційна модель генерації управлінських рішень щодо усунення дисбалансів в розвитку регіонів
- 5.3. Формування сценаріїв управління соціально-економічним розвитком регіонів

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Концептуальна схема оцінки нерівномірності й циклічної динаміки розвитку регіонів

Модуль 1. Оцінка та аналіз нерівномірності розвитку регіонів

Модель формування
інформаційного
простору

Модель групування
регіонів за рівнем СЕР

Модель комплексної
оцінки рівня СЕР
регіонів

Модель оцінки
нерівномірності й
асиметрії розвитку
регіонів

Модель циклічного
розвитку регіонів



Модуль 2. Формування сценаріїв управління соціально-економічним
розвитком

Моделі формування
фінансової регіональної
політики

Модель вибору стратегії
розвитку регіонів

Модель оцінки наслідків
реалізації фінансової
регіональної політики

Модель вибору фінансової
регіональної політики

2. Комплекс моделей диференціації розвитку територій

На основі використання сучасних методів багатомірного статистичного аналізу, економетричного моделювання й прогнозування здійснено оцінку стабільності груп регіонів за рівнем СЕР, визначити особливості їх структурної динаміки



Результати просторово-динамічної кластеризації регіонів України за рівнем СЕР за 2000-2009 рр.

3. Глобальна і кластерна конвергенція рівнів СЕР регіонів

На основі моделей конвергенції і техніки аналізу панельних даних виявлено відсутність ефекту глобальної та наявності кластерної конвергенції регіонів, визначено ступінь адаптивності кластерних утворень до дестабілізуючих впливів на економіку регіонів.



Показники нерівномірності регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку

4. Методичний підхід до прогнозування економічної динаміки регіонів

Запропоновано методичний підхід до прогнозування економічної динаміки територій, яка базується на прогнозуванні індикаторів циклічного розвитку, ідентифікації та оцінки циклоутворюючих факторів, визначенні зміни фаз циклу



5. Моделі класифікації фаз циклу

- Запропоновано моделі циклоутворень в динаміці індикаторів економічного розвитку, що дозволяють виділити цикли, які мають домінуючий вплив на динаміку розвитку, визначити можливість виникнення й наростання кризових і резонансних явищ у циклічній динаміці.
- Розроблено моделі класифікації фаз циклу і визначення ймовірності зміни фаз циклу на основі прихованої марківської моделі.

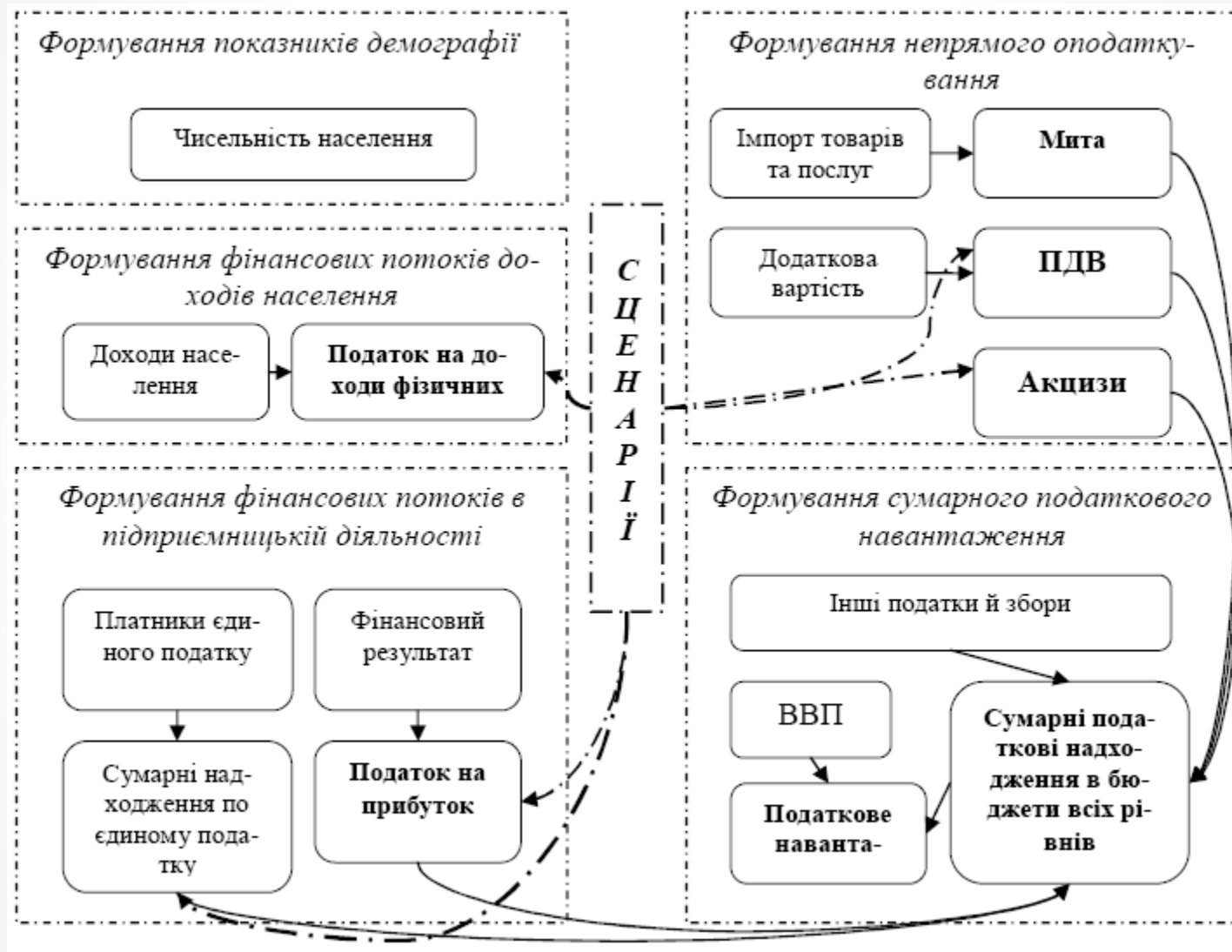
Фази економічних циклів

Індикатор	Запорізька область (з високим рівнем СЕР)		Хмельницька область (з низьким рівнем СЕР)	
	фаза зростання	фаза спаду	фаза зростання	фаза спаду
Індекс промислової продукції	бер.2011 – квіт. 2012	квіт. 2012 – ...	квіт. 2011 – квіт. 2012, квіт. 2013 – - квіт. 2011, квіт. 2012 – квіт. 2013
Роздрібний товарооборот	лют. 2012 – вер. 2012, квіт. 2013 – ...	січ. 2011 – лют. 2012, вер. 2012 – квіт. 2013	січ. 2013 - ...	січ. 2011 – січ. 2013
Середньомісячна заробітна плата	квіт. 2013 – груд. 2013	лют. 2011 – квіт. 2013	квіт. 2012 – груд. 2013	січ. 2011 – квіт. 2012 груд. 2013 - ...
Інвестиції в основний капітал	вер. 2011 – квіт. 2012, лют. 2013 – - вер. 2011, квіт. 2012 – лют. 2013	-	-

6. Імітаційна модель державного фінансового регулювання розвитку регіонів

- Розроблено концепцію формування імітаційної моделі державного фінансового регулювання СЕР регіонів, що дозволяє оцінити наслідки різних варіантів розподілу бюджетних інвестицій, субвенцій, дотацій регіонам і обрати такий варіант, який забезпечує стійкі темпи росту національної економіки при зменшенні міжрегіональної диференціації.

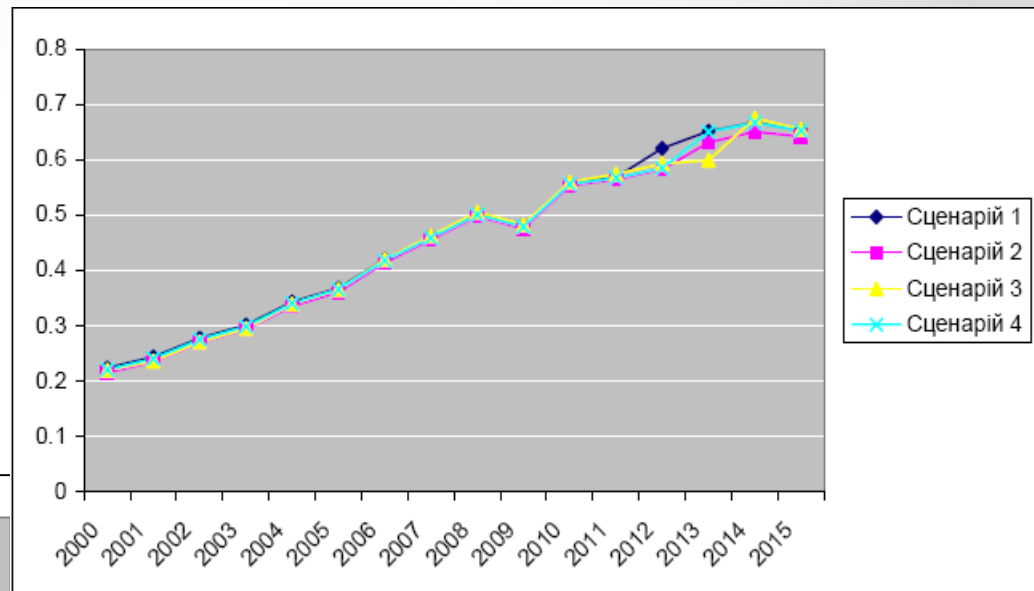
Структура концептуальної моделі фінансових потоків соціально-економічної системи регіону на базі податкових важелів



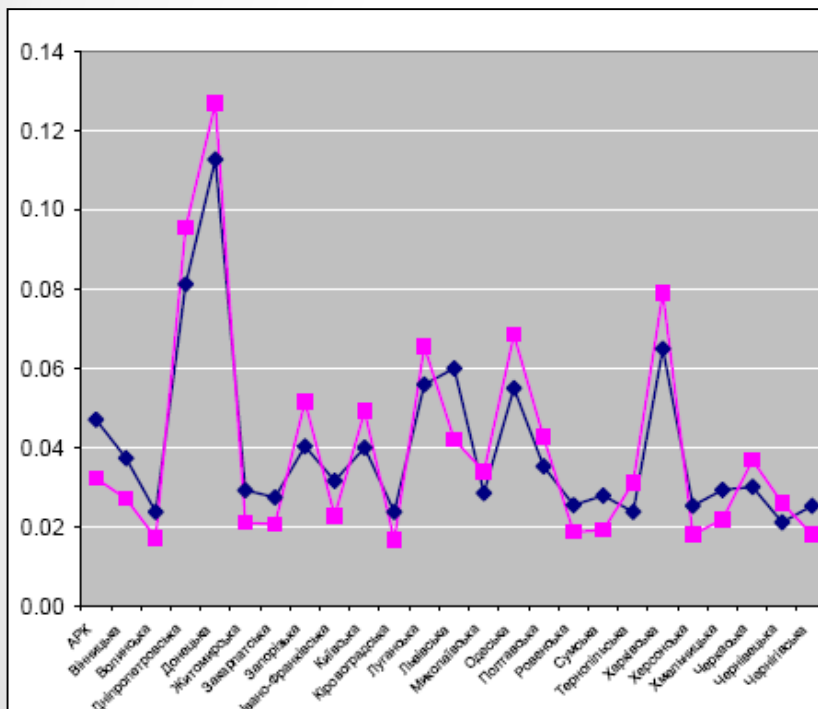
6. Альтернативні сценарії фіскальної політики

Розроблені альтернативні сценарії фіскальної політики, які передбачають зміну параметрів розподілу інвестиційних трансфертів (коштів регіонального розвитку), між групами регіонів-донорів та регіонів-реципієнтів.

Сценарій	Зміст сценарію
Оптимістичний інерційний	Реалізація прийнятої податково-бюджетної політики з урахуванням розширення податкової бази
Песимістичний інерційний	Реалізація прийнятої податково-бюджетної політики без урахування розширення податкової бази
Компенсаційний	Реалізація прийнятої податкової і скоректованої бюджетної політики, спрямованої на пріоритетну підтримку регіонів, що виробляють продукцію з високою доданою вартістю
Антикризовий	Реалізація прийнятої податкової і скоректованої бюджетної політики, спрямованої на забезпечення збалансованого розвитку регіонів-донорів і регіонів-реципієнтів



Значення інтегрального показника рівня соціально-економічного розвитку регіонів



Сценарій 1
Сценарій 3

Коефіцієнти розподілу інвестиційних трансфертів

Висновки

- Умови функціонування територіальних систем у наш час характеризуються посиленням незбалансованості економічного простору, нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів, що приводить до формування регіональних криз, неможливості використання потенціалу міжрегіонального співробітництва й впливає на економічну безпеку держави.
- Стійка тенденція посилення міжрегіональної соціально-економічної диференціації свідчить про зниження ефективності традиційних інструментів державного регулювання регіонального розвитку. В наслідок цього в системах управління розвитком територій особливого значення набуває розробка ефективних інструментів оцінки, аналізу й прогнозування соціально-економічного розвитку територій та вироблення рішень, спрямованих на попередження структурної кризи й забезпечення збалансованого розвитку територіальних систем.
- Проведений аналіз економічного простору України ті Росії підтверджує зростання нерівномірності і асиметрії як у соціальному, так і економічному розвитку регіонів, що може мати серйозні наслідки з погляду на уповільнення темпів соціально-економічного розвитку обох країн.
- Оцінки за моделями безумовної конвергенції свідчать про відсутність єдиної для всіх регіонів України траєкторії рівноважного зростання. моделі умовної конвергенції показали наявність статистично значущих оцінок темпу конвергенції. Порівняння темпу конвергенції у виділених однорідних групах регіонів з темпами конвергенції для всієї сукупності регіонів свідчить про наявність кластерної конвергенції і необхідності формування диференційованих стратегій СЕР регіонів різних груп.
- Моделі умовної конвергенції із просторовим лагом дозволили одержати значущі оцінки при екзогенному й ендогенному просторових лагах та дійти висновку про наявність позитивних міжрегіональних ефектів та можливість мінімізації витрат, пов'язаних із стимулюванням розвитку регіонів та усуненням диспропорцій.
- Аналіз впливу циклоутворюючий факторів економічного розвитку регіонів показав, що вередньострокові циклічні складові мають домінуючий вплив на динаміку таких індикаторів регіонів-репрезентантів як індекс промислового виробництва, середньомісячна заробітна плата, коефіцієнт міграційного приросту.. а також мають істотний вплив на динаміку фінансового результату від звичайної діяльності та роздрібний товарообіг регіонів для регіонів з високим рівнем розвитку. Короткострокові циклічні складові мають домінуючий вплив на динаміку освоєння капітальних інвестицій, ведення в експлуатацію житла.

Висновки

- Аналіз резонансних явищ в динаміці індикаторів розвитку регіону - репрезентанта групи з високим рівнем СЕР (Запорізька область) виявив збіг фаз спаду в динаміці індексу промислової продукції, роздрібного товарообороту, середньомісячної заробітної плати, коефіцієнта міграції та введення в експлуатацію житла і можливе формування кризових явищ у другому півріччі 2013 р. У динаміці розвитку регіону – репрезентанта групи з низьким рівнем СЕР (Хмельницька область) збіжними виявилися фази зростання роздрібного товарообігу, середньомісячної заробітної плати, фінансового результату від звичайної діяльності та введення в експлуатацію житла, при цьому кінець 2013 р. може стати початком стабілізації.
- Аналіз сценаріїв реалізації податкової реформи показав, що з точки зору вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів перевагу має сценарій лібералізації за рахунок податкових важелів на базі політики захисту вітчизняного виробника й підвищення акцизів. При цьому очікується підвищення оподаткованої бази за рахунок підвищення ділової активності, збільшення обсягів виробництва, заробітної плати, прибутку підприємств, підвищення платоспроможного попиту та стимулювання розвитку бізнесу і зниження рівня тінізації економіки.
- Аналіз прогнозної динаміки соціально-економічного розвитку територій при різних сценаріях податково-бюджетної політики показав, що при реалізації оптимістичного сценарію прийняття стабілізаційна політика є ефективною, що дозволяє попередити формування кризової ситуації у динаміці макроекономічних показників і індикаторів регіонального розвитку. При реалізації песимістичного сценарію розвитку бюджетної системи компенсаційний ефект зниження можливостей фінансового регулювання розвитку територій може бути сформований за рахунок зміни параметрів фінансової регіональної політики, яка повинна буди спрямована на підтримку як проблемних, так і регіонів-лідерів, при базовій політиці вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.
- Аналіз коефіцієнтів нерівномірності СЕР регіонів у прогнозному періоді показав, що наявна тенденція до конвергенції рівнів економічного розвитку територій та зменшення міжгрупової диференціації при різних сценаріях розвитку.

ПУБЛІКАЦІЇ

1. Модели оценки неравномерности и цикличности динамики развития территорий: Монография Под ред. Т.С. Клебановой, Н.А. Кизима. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2011. – 352 с.
2. Неравномерность и цикличность динамики социально-экономического развития регионов: оценка, анализ, прогнозирование: Монография / Под ред. Т.С. Клебановой, Н.А. Кизима. – Х.: ФЛП Александрова К.М.; ИД «ИНЖЭК», 2012. – 512 с.
3. Клебанова Т.С., Трунова Т.Н., Смирнова А.Ю. Алгоритм дифференциации регионов по уровню социально-экономического развития // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – С. 266-268.
4. Клебанова Т.С., Гурьянова Л.С. Модели пространственной кластеризации социально-экономического развития регионов // Економічні проблеми та перспективи розвитку житлово-комунального господарства на сучасному етапі: Матер. II міжнар. наук.-практ. конф. – Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2010. – С. 277-282.
5. Клебанова Т.С., Гурьянова Л.С. Сценарный подход при формировании региональной финансовой политики // Модели оценки, анализа и прогнозирования социально-экономических систем: Монография / Под ред. Т.С. Клебановой, Н.А. Кизима. – Х.: ФЛП Павленко А.Г.; ИД «ИНЖЭК», 2010. – С. 109-127.
6. Клебанова Т.С., Трунова Т.Н., Смирнова А.Ю. Алгоритм оцінки і аналізу диспропорцій рівнів соціального і економічного розвитку регіонів // Бізнес Інформ – 2011. - № 5 (1). – С. 34-38.
7. Клебанова Т.С., Гурьянова Л.С., Сергиенко Е.А., Гончаренко Г.С. Модель анализа асимметрии регионального развития // проблеми економіки. – 2012. - № 2. – С. 27-33.
8. Клебанова Т.С., Гурьянова Л.С. Модельный базис системы антисипативного управления регионом // Современные подходы к моделированию сложных социально-экономических систем: Монография / Под ред. В.С. Пономаренко, Т.С. Клебановой, Н.А. Кизима. - Х.: ФЛП Александрова К.М.; ИД «ИНЖЭК», 2011 – 280 с.
9. Ястребова А.С. Никифорова О.В., Чаговец Л.А. Моделирование процесса выравнивания диспропорций развития региональных систем с использованием налоговых рычагов // Проблеми економіки. – 2012. - № 2. – С. 58-62.
10. Войтович А.Д., Гур'янова Л.С. Аналіз асиметричності соціально-економічного розвитку регіонів України // Інституціональний вектор економічного розвитку. – м. Мелітополь: МДПУ, 2010. - № 3. – С. 194-199.
11. Клебанова Т.С., Гурьянова Л.С. Сценарные модели регулирования диспропорций в развитии региональных систем // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. Вип. 96. Серія Економічні науки. – Х.: Харківська національна академія міського господарства, 2010. – С. 197-203.
12. Никифорова О.В. Анализ неоднородности развития региональных рынков труда Украины // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Зб. наук. праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2010. - № 58. – С. 83-92.